

ՓՈՔՐ ԵՎ ՄԻՋԻՆ ԴՆՈՆԱՐԿԱՏԻՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՏԱՐԱԾԱՇՐՋԱՆԱՅԻՆ
ՋԱՐԳԱՅՄԱՆ ՀԻՄՆԱՀԱՐՅԵՐԸ ՀՀ-ՈՒՄ

Փոքր և միջին ձեռնարկատիրության զարգացմանը ուղղված և նրա նորմալ կենսագործունեությունն ապահովող գործարար միջավայրի ստեղծումը շուկայական հարաբերությունների արմատավորման հիմնական նախապայմաններից է: Շուկայական հարաբերությունների զարգացումը ենթադրում է սեփականության տարբեր ձևերի ազատ և իրավահավասար զարգացում: Փոքր և միջին ձեռնարկատիրությունը տնտեսության զարգացման հիմնական շարժիչ ուժն է: Այն շուկայական տնտեսության արմատավորման և կայացման հիմնական երաշխիքն է: Չնայած զարգացած պետության «դեմքը» խոշոր կորպորացիաներն են, սակայն շուկայական տնտեսության իրական հիմքը ՓՄՁ-ն է՝ որպես գործարար կյանքի առավել զանգվածային, դիմամիկ և ճկուն ձև: Այն խթանում է ձեռնարկատիրական հմտությունները, ճկուն է փոփոխվող շուկայական տնտեսության պայմաններում, նպաստում է տնտեսական գործունեության դիվերսիֆիկացմանը և կարող է նշանակալի ներդրում ունենալ արտահանման խթանման և նոր աշխատատեղերի ստեղծման գործում: ՓՄՁ ոլորտը հսկայական ներուժ է պարունակում աշխատատեղերի ստեղծման առումով, մեղմում է սոցիալական բևեռացումը, խթանում է միջին խավի ձևավորման գործընթացը, որը երկրում տնտեսական և սոցիալական կայունության ապահովման հիմնական երաշխիքներից է: ՓՄՁ-երը նպաստում են զբաղվածության աճին ավելի արագ տեմպերով, քան խոշոր կազմակերպությունները և երկարաժամկետում կարող են զբաղվածության զգալի բաժին ընդգրկել: ՓՄՁ թվաքանակի աճը մեծացնում է նրանց ազդեցությունը երկրի տնտեսական զարգացման գործընթացների վրա և կարող է հնարավորինս կարճ ժամանակում իրականացնել տնտեսության կառուցվածքային վերակառուցումը:

Համաձայն «Փոքր և միջին ձեռնարկատիրության պետական աջակցության մասին» ՀՀ օրենքի՝ 01.01.2011թ.¹, փոքր և միջին ձեռնարկատիրության սուբյեկտները դասակարգվում են.

- գերփոքր՝ առևտրային կազմակերպություններ և անհատ ձեռներեցներ, որոնց աշխատողների միջին ցուցակային թվաքանակը կազմում է մինչև 10 մարդ, իսկ նախորդ տարվա գործունեությունից ստացված հասույթը կամ նախորդ տարեվերջի դրությամբ ակտիվների հաշվեկշռային արժեքը չի գերազանցում 100 մլն դրամ.
- փոքր՝ առևտրային կազմակերպություններ և անհատ ձեռներեցներ, որոնց աշխատողների միջին ցուցակային թվաքանակը կազմում է մինչև 50 մարդ, իսկ նախորդ տարվա գործունեությունից ստացված հասույթը կամ նախորդ տարեվերջի դրությամբ ակտիվների հաշվեկշռային արժեքը չի գերազանցում 500 մլն դրամ.
- միջին՝ առևտրային կազմակերպություններ և անհատ ձեռներեցներ, որոնց աշխատողների միջին ցուցակային թվաքանակը կազմում է մինչև 250 մարդ, իսկ նախորդ տարվա գործունեությունից ստացված հասույթը կամ նախորդ տարեվերջի դրությամբ ակտիվների հաշվեկշռային արժեքը չի գերազանցում համապատասխանաբար 1500 մլն դրամը և 1000 մլն դրամը:

Փոքր ձեռնարկատիրությունը լուծում է բազմաթիվ կարևոր խնդիրներ .

- շուկայական տնտեսությունում ապահովում է անհրաժեշտ շարժունակություն, ստեղծում մասնագիտացված և կոոպերացված ձեռնարկություններ:
- ոչ մեծ կապիտալ ներդրումների միջոցով, օգտագործելով հումքի տեղական աղբյուրները, արտադրում է ապրանքներ և ծառայություններ, որոնք նշանակալիորեն նվազեցնում են երկրի տնտեսության կախվածությունը ներմուծումից:
- նոր ՓՄՁ-ների ստեղծմամբ հաճախ ավելի արդյունավետ է ընթանում պարապուրդի մատնված և ոչ

¹ «Փոքր և միջին ձեռնարկատիրության պետական աջակցության մասին» ՀՀ օրենք, 01.01.2011թ.:

շահութաբեր խոշոր կազմակերպությունների վերակառուցման և արդիականացման գործընթացը:

- ՓՄՁ ոլորտում նկատելի է նորարարական ՓՄՁ-ների թվի ավելացումը, ինչը նպաստում է նորարարությունների ներդրման և առևտրայնացման գործընթացին:
- ոչ մեծ կապիտալ ներդրումների միջոցով և համեմատաբար կարճ ժամանակահատվածում ապահովում է խոշոր կազմակերպություններից ազատված աշխատուժի համար զգալի թվով նոր աշխատատեղեր՝ լուծելով սոցիալական լուրջ խնդիր:
- ՓՄՁ-ները, լինելով խիստ ճկուն, շատ արագ են հարմարվում շուկայի պահանջներին՝ յուրացնելով նոր ապրանքների արտադրությունը և սպասարկման արդիական ձևերը:
- ՓՄՁ-ների գործունեության ընդլայնումը ստեղծում է ձեռնարկատիրությանն աջակցող միջավայր և մրցակցային դաշտ, առանց որոնց անհնար է շուկայական տնտեսության գոյությունը:
- ՓՄՁ-ների զարգացումը ժամանակակից հասարակության հիմքը կազմող միջին խավի ձևավորման և կայացման հիմնական պայմանն է:

Սակայն նշենք, որ ՓՄՁ-ները, առավելությունների հետ միասին, ունեն նաև թերություններ:

Այսպես.

- բարձր է ռիսկի մակարդակը, որով էլ պայմանավորվում է շուկայում զբաղեցրած անկայուն դիրքը,
- խոշոր ընկերություններից կախվածությունը,
- լրացուցիչ ֆինանսական միջոցներ ներգրավելու դժվարությունները,
- սեփական բիզնեսի կառավարման գործում ոչ արհեստավարժ լինելը,
- պայմանագրերի կնքման ժամանակ գործընկերների կողմից ցուցաբերվող անվստահությունը և զգուշությունը,
- ինքնաշահագործումը և արտաժամյա աշխատանքը,
- փոփոխությունների նկատմամբ բարձր զգայնությունը:

Նշենք, որ ապրանքների և ծառայությունների շուկայի որոշակի սեգմենտի նեղ մասնագիտացումը, փոքր մեկնարկային կապիտալով սեփական գործ սկսելու հնարավորությունը, միջոցների արդյունավետ օգտագործումը, կառուցվածքային փոփոխություններին և արտաքին բացասական ազդակներին արագ հարմարվելը, ճկունությունը, կառավարչական հիերարխիայի բացակայությունը իհարկե արժանիքներ են: Սակայն, որոշակի պայմաններում, դրանք դառնում են թերություններ և խոչընդոտում ՓՄՁ հետագա զարգացումը: Այսպես, փոփոխվող շուկայական միջավայրին արագ արձագանքումը ՓՄՁ դարձնում է խիստ ճկուն և շարժունակ, սակայն կախվածության մեջ է դնում շուկայի կառուցվածքից, սոցիալ-տնտեսական ու քաղաքական պայմաններից: Փոքր կապիտալը նեղացնում է արտադրության սահմանները, սահմանափակում լրացուցիչ ռեսուրսների ներգրավման հնարավորությունները: ՓՄՁ-ները, իրենց վրա վերցնելով խոշոր կազմակերպությունների որոշ արտադրական փուլեր, իրականացնելով խոշոր կազմակերպությունների պատվերները, ավելի շահութաբեր և ճկուն է դարձնում խոշոր արտադրությունները: Սակայն նշված կապերի խզման դեպքում փոքր ձեռնարկությունը, եթե չի համագործակցում այլ խոշոր պատվիրատուի հետ, կարող է կանգնել սնանկացման եզրին: Արտադրության փոքր ծավալները և զբաղվածների փոքր թիվը պայմանավորում են կառավարման պարզությունն ու արդյունավետությունը: Սակայն այս դեպքում էլ հարկ է նշել սեփականատիրոջ և մենեջերի գործառույթների համատեղման մասին, ինչը, կրճատելով կառավարչական ծախսերը, շատ հաճախ հանգեցնում է սեփականատիրոջ կողմից ապաշնորհ կառավարման: Փոքր ձեռնարկատիրության ոլորտում նկատվում է զբաղվածության վերաբաշխում արտադրության ոլորտից առևտրի և սպասարկման ոլորտ, քանի որ առևտրից ստացվում է ավելի շատ շահույթ, ինչը չի կարող ապահովել դրական կառուցվածքային տեղաշարժեր և էական ազդեցություն ունենալ երկրի տնտեսության ընդհանուր վիճակի վրա:

Տարածված է այն կարծիքը, թե ՓՄՁ-ներում համեմատաբար արագ և փոքր ծախսերով են ներդրվում նորարարական գյուտերը և նոր տեխնոլոգիաները: Սակայն, մեր կարծիքով, այս հարցը փոքր-ինչ վիճարկելի է: Հարկ է նշել, որ նորարարությունների ներդրումը, որպես կանոն, պահանջում է

հսկայական հաստատուն, անվերադարձ ծախսեր, որոնք կարող են փոխհատուցվել միայն իրացման մեծ ծավալների դեպքում, ինչի արդյունքում էլ ցածր կլիմի նաև արտադրանքի միավորի գինը: ՓՄՁ-ի համեմատ, խոշորները ավելի ազատ մուտք ունեն դեպի փոխառու ֆինանսական միջոցներ և ի գորու են իրականացնել մի քանի նախագիծ միաժամանակ, ինչը հնարավորություն է տալիս էականորեն նվազեցնել ռիսկերը: Խոշոր կազմակերպությունները, ունենալով մեծ հեղինակություն և ճանաչում, ավելի հեշտ են մուտք գործում նոր շուկաներ և մեծապես օգտվում են նորարարություններից՝ արտադրության և իրացման մեծ մասշտաբների պայմաններում: Սակայն նշենք նաև, որ կան օբյեկտիվ պատճառներ, որոնց հետևանքով նորարարական գործընթացը որոշ դեպքերում ավելի արդյունավետ է դառնում հենց ՓՄՁ-ում: Ամենատեղականն այն է, որ փոքր ձեռնարկությունները գերծ են բյուրոկրատիզմից, ինչը բնորոշ է խոշոր կազմակերպություններին:

Ջարգացած երկրների փորձը ցույց է տալիս, որ տնտեսության զարգացման համար կարևորագույն նախապայմաններից է խոշոր, միջին և փոքր ձեռնարկությունների համագործակցությունը: Շուկայական տնտեսությունում ՓՄՁ զարգանում է հիմնականում երկու ուղղություններով՝ ինքնուրույն կամ խոշոր կազմակերպության հետ սերտ կապերի մեջ: Փոքր ձեռնարկության ինքնուրույն զարգացման ռազմավարությունը հիմնականում պայմանավորված է գործունեության այնպիսի ոլորտների ընտրությամբ, որտեղ ձեռնարկության չափը չի ազդում նրա գործունեության արդյունավետության վրա կամ էլ հենց փոքր չափերն են ապահովում նրա արդյունավետությունը: Արդյունքում փոքր ձեռնարկությունը ի գորու է մրցակցել ցանկացած չափի ձեռնարկության հետ՝ օգտագործելով իր հիմնական առավելությունը՝ ճկունությունը: Փոքր ձեռնարկության ինքնուրույն զարգացման այս ռազմավարությունը, այսպես կոչված, «օպտիմալ չափի» ռազմավարություն է, որն արդարացված է փոքր խանութների, սրճարանների, սպասարկման անհատականացված ծառայությունների մատուցման, ոչ ստանդարտ սարքավորումների և փոքր սերիական արտադրանքի թողարկման բնագավառներում և ուղղված է նեղ մասնագիտացված կամ հատուկ պահանջարկի բավարարմանը:

Փոքր ձեռնարկությունների գործունեության թերությունների վերացման և առավելությունների դրսևորման արդյունավետ տարբերակ է վերջիններիս գործունեության համակցումը խոշոր կազմակերպությունների հետ: ՓՄՁ և խոշոր կազմակերպությունների համակցումը ապահովում է հզոր դրական սիներգիկ արդյունք:

Համակցման հիմնական ձևերն են.

- Կապալ, որը ենթադրում է ՓՄՁ և խոշոր ձեռնարկատիրության այնպիսի համագործակցություն, որի դեպքում փոքր ձեռնարկությունը պարտավորվում է խոշոր ձեռնարկության առաջադրանքով կատարել որոշակի աշխատանք և արդյունքը սահմանված ժամկետում հանձնել պատվիրատուին, իսկ պատվիրատուն պարտավորվում է ընդունել աշխատանքի արդյունքը և վարձատրել դրա համար:
- Ֆրանչայզինգ, որը ևս արդյունավետ համակցման ձև է, երբ խոշոր կազմակերպության արտոնագրով արտադրություն է կազմակերպվում, որը և՛ փոքրի, և՛ խոշորի համար ապահովում է դրական արդյունք: Այսպես, փոքր ձեռնարկությունը հնարավորություն է ստանում օգտագործել խոշոր կազմակերպության ապրանքային նշանը, ստանալ ֆինանսական աջակցություն, գործարարություն ծավալելու մշակված տեխնոլոգիա (նաև նորարարություններ), ինչպես նաև համատեղ գովազդից օգտվելու թույլտվություն:

Այսօր աշխարհում նկատվում է փոքր, միջին և խոշոր ձեռնարկատիրության ակտիվ համագործակցության գործընթաց: Բացահայտվել է հետաքրքիր օրինաչափություն, ըստ որի այդ համագործակցությունը արտահայտվում է փոքր և միջին ձեռնարկությունների՝ խոշորների շուրջ խմբավորմամբ՝ արտադրատեխնոլոգիական, գիտատեխնիկական և առևտրային կապերի հիման վրա՝ սահմանափակվելով տվյալ տարածաշրջանի աշխարհագրական սահմաններով: Այս երևույթը առաջին անգամ մանրամասն ուսումնասիրվել է Մ.Պորտերի¹ կողմից, և նրա կողմից էլ տրվել է կլաստերի սահմանումը:

Այժմ կոոպերացման կատարյալ ձև են կլաստերները, որոնք մրցակցող և համագործակցող

¹ Porter M. "On Competition" 1998 Harvard Business Review Book.

ձեռնարկությունների, մատակարարների, ծառայություններ մատուցող ձեռնարկությունների, հետազոտական և փոխկապակցված ինստիտուտների աշխարհագրական խմբավորումներ են: Այս պայմաններում ձեռնարկությունները հաճախ կենտրոնացվում են այնպիսի վայրերում, որտեղ բիզնեսի կազմակերպման պայմանները ավելի բարենպաստ են, իսկ որակյալ աշխատուժն ու հետազոտական ինստիտուտների փորձագիտական գիտելիքները՝ մատչելի: Կլաստերներն անկախ ընկերությունների և կազմակերպությունների խմբեր են, որոնք համագործակցում և մրցակցում են, աշխարհագրորեն կենտրոնացված են մեկ կամ մի քանի տարածաշրջաններում, մասնագիտացված են ընդհանուր տեխնոլոգիաներով և կապված են հմտություններով, կոնկրետ ոլորտում գիտատար են կամ ավանդական: Խոշոր ձեռնարկությունների դերը կլաստերի մեջ փոքր և միջին ձեռնարկություններ ներգրավելու, կոոպերացիոն կապեր և կապալային հարաբերություններ հաստատելու մեջ է: Ուղղակիորեն կարող ենք նշել, որ կլաստերները ստեղծվում են փոքր և միջին ձեռնարկատիրության հիմնական առավելությունները գործնականում կիրառելու նպատակով:

Ձեռնարկատիրական կլաստերները և ցանցերը կարևոր գործիք են ՓՄՁ-ների զարգացման և աճի համար, քանի որ նպաստում են աշխատանքի արտադրողականության բարձրացմանը, նորարարական հնարավորությունների, նորարարությունների առևտրայնացման աճին և ապահովում են զբաղվածության բարձր մակարդակ:

ՓՄՁ և խոշոր ձեռնարկությունների կոոպերացման տարածաշրջանային կառուցվածքներից են ինկուբատորները: ՀՀ-ում գործում է «Ձեռնարկությունների ինկուբատոր հիմնադրամը» որի առաքելությունն է խթանել Հայաստանի տնտեսական զարգացումը տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի ընկերությունների աջակցման, տեղեկատվական հասարակության ձևավորման և այդ ոլորտում նոր ձեռնարկությունների ստեղծման առումով:

ՓՄՁ և խոշոր ձեռնարկությունների համակցման տարածաշրջանային կառույցներից են տեխնոպարկերը: Տեխնոպարկերը հատուկ տարածքներ են, որտեղ միավորվում են հետազոտական ինստիտուտները, արդյունաբերական ձեռնարկությունները, գործարար կենտրոնները, բուհերը, ինչպես նաև սպասարկման ծառայություններ մատուցող երթակառուցվածքները: Տեխնոպարկի ստեղծման նպատակն է մեկ ընդհանուր տարածքում համախմբել այդ ոլորտի մասնագետներին: Տեխնոպարկի մոդելը բաղկացած է պարզ և բարդ ծառայություններից, ռեսուրսների ներգրավման աղբյուրներից, որոնք համախմբվելով կազմում են ինովացիոն ընկերություններին ծառայություններ մատուցող համալիր: Տեխնոպարկի ժամանակակից մոդելն ունի հետևյալ առանձնահատկությունները՝ շինության առկայություն՝ նախատեսված տասնյակ փոքր ֆիրմաների տեղակայման համար, որը նպաստում է փոքր և միջին նորարարական նոր ձեռնարկությունների ձևավորմանը, և մի քանի հիմնադիրների առկայություն, որի դեպքում կառավարման մեխանիզմը բարդ է, քան մեկ հիմնադրի դեպքում, բայց առավել արդյունավետ է՝ հատկապես ֆինանսավորման տեսանկյունից:

Տեխնոպարկերի կառուցվածքի զարգացման վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ դրանք վերակազմավորվում են տվյալ երկրի պայմաններին, կազմակերպչական գործընթացներին և նորարարական նախագծերին համապատասխան: Երևանում ներկայումս գործում է «ՎԻԱՍՖԵԲ» տեխնոպարկը, որն առաջին կոմերցիոն տեխնոլոգիական պարկն ու բիզնես ինկուբատորն է Հայաստանում: Տեխնոպարկը համալրված է նորագույն ենթակառուցվածքներով, ուր հանգրվանում են սկսնակ ընկերությունները: Այն հարթակ է ընկերությունների համար, որոնք մտադիր են ծավալել և արտահանել իրենց գործունեության արդյունքները: Տեխնոպարկի հաջողության գրավականներն են արդյունավետությունը, ցածր ինքնարժեքը և միջավայրը:

2008 թվականից շրջանառության մեջ է դրվել նաև Գ-յումբու տեխնոպարկի ստեղծման նախագիծը և կառավարության կողմից հաստատված հեռանկարային ծրագրով նախատեսված են միջոցառումներ մինչև 2015 թվականը: Տեխնոպարկի ստեղծմամբ հնարավորություն կընձեռնվի արտադրական գործընթացներում ընդգրկելու Գ-յումբի քաղաքի և Շիրակի մարզի բարձր որակավորում ունեցող մասնագետներին՝ ՓՄՁ սուբյեկտների ստեղծման ճանապարհով՝ մատնանշելով գերակայությունները և զարգացնելով մրցունակ ուղղությունները: Տեխնոպարկի ստեղծման հիմնական խնդիրներից է ՓՄՁ զարգացման աջակցությունը, որի լուծման համար

հատուկ ուշադրության է արժանի տեխնոլոգիայի կազմակերպական կառուցվածքում բիզնես-ինկուբատորի ներառումը:

Անտեսելով այն հանգամանքը, որ ՀՀ-ում առկա են մի շարք խոչընդոտներ ՓՄՁ ոլորտի և խոշոր ձեռնարկությունների համակցման արդյունավետ կապեր հաստատելու գործում (հակամենաշնորհային քաղաքականության անարդյունավետությունը, շուկայում գերիշխող խմբի դերը, վենչուրային կապիտալի անմատչելիությունը, մենաշնորհային շուկան և մրցակցության բացակայությունը, բիզնես կրթության ցածր որակը, դեպի սպառողը կողմնորոշման ցածր աստիճանը և այլն), կան նաև որոշակի առավելություններ, որոնք կարող են նպաստել համագործակցության ընդլայնմանը: Դրանք են.

- Նախկին խոշոր ձեռնարկություններում հիմնական ֆոնդերի բեռնվածության ցածր մակարդակը:
- Ներքին շուկայում մի շարք ապրանքատեսակների գծով թույլ մրցակցությունը, ինչը հնարավորություն կտա խոշոր և ՓՄՁ համագործակցության դեպքում առաջացած սիներգիկ էֆեկտի հաշվին շուկայում կայուն դիրք զբաղեցնել:
ՓՄՁ-ները, անկախ զարգացման փուլից, բախվում են հետևյալ խնդիրների հետ.
- Օրենսդրության անկատարություն:
- Հարկային համակարգի անկատարություն (հարկային արտոնությունները խիստ սահմանափակ են):
- Ֆինանսավարկային համակարգի անկատարություն (փոխառու միջոցների մատչելիության առումով):

ՓՄՁ ոլորտի պետական աջակցությունը ՀՀ-ում հիմնականում իրականացվում է «Հայաստանի փոքր և միջին ձեռնարկատիրության զարգացման ազգային կենտրոն» հիմնադրամի կողմից, որը ստեղծվել է ՀՀ կառավարության 2002 թվականի մարտի 19-ի N 282-Ն որոշմամբ: Հայաստանի ՓՄՁ ՋԱԿ-ի առաքելությունը փոքր և միջին ձեռնարկատիրության պետական աջակցությունն է և ոլորտի զարգացմանն ուղղված ծրագրերի իրականացումը: ՓՄՁ ոլորտի հիմքային պետական ծրագիրը ՀՀ կառավարության ՓՄՁ ոլորտին վերաբերող տարեկան ծրագրերն են :

2012 թվականին Հայաստանի ՓՄՁ ՋԱԿ-ի գործունեության մեջ առանցքային են եղել ՓՄՁ աջակցության ընթացակարգերի բարելավումը¹: 2012թ. Հայաստանի ՓՄՁ ՋԱԿ-ի կազմում ձևավորվել են աջակցության ծրագրերի նոր ստորաբաժանումներ, սկսնակ գործարարների աջակցության և ֆինանսական ծրագրերում ներդրվել են աջակցության նոր մեխանիզմներ և ընթացակարգեր: Առանձնակի կարևորվում են միջազգային կառույցների հետ համագործակցության ուղղությամբ առկա ձեռքբերումները:

Հայաստանի ՓՄՁ ՋԱԿ-ը ակտիվ մասնակցություն է ունեցել ՓՄՁ պետական աջակցության նոր ռազմավարության նախագծի մշակման աշխատանքներին: Այս փաստաթղթի նպատակը ՓՄՁ ոլորտի համար աշխարհում մրցունակ միջավայր սպասելուն է՝ ձեռներեցության որակյալ կրթության, ֆինանսական միջոցների հասանելիության, հարկային համակարգի պարզեցման, պետական տարբեր քաղաքականությունների մեջ ՓՄՁ թիրախավորման, ինչպես նաև ձեռներեցության աջակցության ենթակառուցվածքների հզորացման և «պետություն-մասնավոր հատված» երկխոսության ամրապնդման միջոցով:

ՓՄՁ պետական աջակցության 2012 թվականի ծրագրի իրականացման համար ՀՀ 2012թ. պետական բյուջեից հատկացվել է 150,0 հազ. ՀՀ դրամ: Բացի այդ, միջազգային և օտարերկրյա կազմակերպությունների հետ համագործակցության շրջանակներում ներգրավվել է շուրջ 122 մլն ՀՀ դրամ:

ՓՄՁ պետական աջակցության 2012 թվականի ծրագրի շրջանակներում Հայաստանի ՓՄՁ ՋԱԿ-ի կողմից վարկային երաշխավորությունների տրամադրման, սկսնակ գործարարների ձեռներեցությանն աջակցության, ՓՄՁ սուբյեկտների կողմից թողարկվող արտադրանքի արտահանման և շուկաներում առաջնորդման, գործարար տեղեկատվական, խորհրդատվական և ուսուցողական

¹ «Հայաստանի ՓՄՁ ՋԱԿ» հիմնադրամի կողմից 2012թվականի ընթացքում կատարված աշխատանքների հաշվետվություն:

աջակցության ուղղություններով գործող և սկսնակ ՓՄՁ սուբյեկտներին տրամադրվել է 8463 առաջարկություն:

Աջակցություն ստացած ՓՄՁ սուբյեկտների 6,8% գործում են Երևանում, իսկ 93,2%-ը ՀՀ մարզերում՝ առավելապես հեռավոր և սահմանամերձ գյուղական և քաղաքային համայնքներում:

2012 թվականի ընթացքում ՓՄՁ սուբյեկտներին վարկային երաշխավորությունների տրամադրման ծրագրի շրջանակներում տրամադրվել է 179,2 մլն ՀՀ դրամ գումարի երաշխավորություն 30 ՓՄՁ սուբյեկտի՝ ապահովելով 315,5 մլն ՀՀ դրամի վարկային փաթեթ:

Ծրագրի շրջանակներում աջակցություն ստացած ՓՄՁ սուբյեկտներին տրամադրված վարկի միջին գումարը կազմել է 10,5 մլն ՀՀ դրամ, վարկային երաշխավորության միջին գումարը՝ 6,0 մլն դրամ, տրամադրված վարկերի միջին տոկոսադրույքը՝ 14%:

Վերջին մի քանի տարիներին ՓՄՁ-ն ՀՀ տնտեսության դինամիկ զարգացող ոլորտներից է: Այն նշանակալի դեր է խաղում երկրի տնտեսական զարգացման մակարդակը բնութագրող ամենակարևոր ցուցանիշի՝ համախառն ներքին արդյունքի ձևավորման գործում: Ըստ Հայաստանի Հանրապետության ազգային վիճակագրական ծառայության 2011թ. տվյալների¹, ՓՄՁ ոլորտի տեսակարար կշիռը ՀՆԱ-ում կազմել է 42,5%: 2011թ. ՓՄՁ և խոշոր կազմակերպությունների կողմից վճարված հարկերի տեսակարար կշիռը ՀՀ պետբյուջեի հարկային եկամուտների ընդհանուր գումարի մեջ կազմել է համապատասխանաբար՝ 26.8% և 73.2% : ՀՀ-ում ՓՄՁ սուբյեկտներում զբաղվածների թվաքանակը 2011թ. կազմել է զբաղվածների ընդհանուր թվաքանակի 42,2%-ը: Չնայած վերջին տարիների խոստումնալից ցուցանիշներին, երկրում դեռ չեն իրականացվում ՓՄՁ ոլորտի որակական վերափոխումներին ուղղված ծրագրեր: Համաձայն մեր հետազոտությունների, ՓՄՁ ՋԱԿ-ի կողմից մեծամասամբ ֆինանսավորվել են ծառայությունների ոլորտին վերաբերող ծրագրեր, ինչը ներկա փուլում, տնտեսության զարգացման իմաստով, ռազմավարական չէ: Նշենք, որ Հայաստանի ՓՄՁ ոլորտում անհրաժեշտ է տեղայնացնել միջազգային լավագույն փորձը, որից հետո միայն հնարավոր կլինի խոսել խոշոր դոմորներից ներդրումների ներգրավման, վենչուրային ֆինանսավորման վերաբերյալ:

Ամփոփելով նշենք, որ ՓՄՁ-ներին կարելի է կոնկրետ տնտեսապես աջակցել՝ նրանց տրամադրելով հարկային արձակուրդներ, հարկային արտոնություններ, ձեռնարկություններին տրվող տեղեկատվական աջակցություն:

Վերը նշված միջոցառումների հստակ իրականացման արդյունքում գործող տնտեսական դաշտը բավականաչափ բարենպաստ կլինի ՓՄՁ ոլորտի զարգացման համար, որն էլ ռազմավարական նշանակություն կունենա շուկայական տնտեսության կայացման գործում:

Արդյունքում, փոքր և միջին ձեռնարկությունների տարածաշրջանային զարգացման ճիշտ ռազմավարությունը արդար մրցակցության իրականացման հիման վրա պետք է հնարավորինս օպտիմալացնի ձեռնարկատերերի, սպառողների և պետական բյուջեի շահերի գույակցումը:

Анаит Симонян

Вопросы регионального развития малых и средних предприятий в РА

Аннотация

В статье рассматривается роль малых и средних предприятий в развитии рыночной экономики. Рассматриваются основные предпосылки, которые могут способствовать эффективной деятельности этих предприятий. В рамках кооперации с крупными предприятиями, малые предприятия имеют уникальные возможности быть привлеченными в систему международного экспорта. Рассматриваются основные вопросы создания кластеров, технопарков и бизнес-инкубаторов, которые обеспечивают эффективную интеграцию, создают новые рабочие места, способствуют диверсификации экономики и наращиванию экспорта.

¹ ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայության «Հայաստանի վիճակագրական տարեգիրք», 2011թ.:

**Issues on small and medium-sized enterprise development
in regions in the Republic of Armenia**

Abstract

The article discusses the role of small and medium-sized enterprises (SME) in the processes of building market economy and ensuring the future development; the main factors that hinder efficient performance of SMEs; and measures required to ensure efficient development. The article stresses the issue on efficient SME-large business cooperation in order to build clusters and establish technoparks business incubators to ensure efficient regional cooperation, diversification of the economy, and to stimulate creation of new jobs and promote export growth.